

Almási-Gyula Béla: Vásárhelyi határ

HORGAS BÉLA

EZERMÉTERES ÚT

Voltaképpen minden alkotás kalandozás az emlékezetben és a képzeletben s csak a rendszerező elme különbözteti meg a verseket, regényeket és önéletrajzi emlékezéseket. Az *Ezerméteres út* egy ilyen. *Kalandozások* címet viselő hosszabb frás első fejezete. Hogy harmincéves korom előtt visszatekintő könyv írására vállalkozom, amelynek szándékom szerint a költészet és a filozófia, az esemény és a meditáció szálaiból kellene szövődnie — annak egyszerű oka van. Két verseskötet megírása után, a harmadik írása közben sürgősen támadt rám múltam, hogy még egyszer szétszedjem és összerakjam, végigkalandozzam, újraéjjem. S mindezt abban a reményben teszem: hátha jobban eligazodom magamban és a világban, hátha jobban megértem, hova jutottam — hova juthatok.

H. B.

*

Ezer méter hosszú az az út, ezer méter és ezerkétszáz lépés; bal oldalán — ha a faluból jövünk: jobb oldalán — ritkás tölgyerdő, szép, egészséges fák nyilgegyes sorban; az uraság ültette, pontosabban: ültettette egyik szeretőjének — mesélte anyám, aki minden fontosabb intimitást tudott az uraságról: nagyapám parádéskoscsis volt, és ha jó kedve kerekedett, István gróf történeteivel szórakoztatta őket. Az erdőben jószagú fű nőtt, és meleg, esős hajnalokon zsákszámra lehetett gombát találni a fiatal tölgyfák alatt. Az erdőnek neve is volt, úgy hívták, hogy „Tölös”, és hátával a „Bordás”-nak támaszkodott; a Bordás a legnagyobb erdő, amit életemben láttam, a Bordás gyerekkorom erdeje: sötétkék, lilába hajló sáv a láthatáron, amelyből sisteregve elővágtat a mozdony, zsíros esőfelhők gyülekeznek fölötte, néha kigyullad, és ég, lobog egész éjjel; a sercegő fenyőfák gyantás

szaga betölti a sötétséget. A Bordásban hatalmas páfrányok nőnek, bokrai közül nyúl lapul, tisztásain őz és szarvas legel, fáin bagoly huhog, „ott lakik a nap, hold és csillag”, ott akasztotta föl magát egy ember a nagyfaluból; a nevére már nem emlékszem. A Bordás nagy, sötét: tizenöt éves koromban jártam először vékony fáin között: mintha sohase jártam volna; a Tölöst jól ismerem. A Tölös közepén van egy tisztás, a tisztáson egy gémeskút, a kút két oldalán egy-egy hosszúkás, fehér falú, zsúptetős birkaakol; az épületek mögött szalmakazal. A birkaakolra mindig süt a nap; odasüt a vályogból vert, fehérre meszelt falra: fehériti, szárítja, repeszt, égeti, körülrajzolja vonalait, megőrzi vakító foltját; őrzi most is, húsz év múltán; ha lebontották a falat, akkor is, ha beomlott a kút, akkor is, ha összezúzódtott apró törekké, sápadt pozdorjává a szalmakazal, akkor is. A birkaakol fehér fala kivillog a fák közül, látszik az ezerméteres útról, amelynek egyik oldalán a Tölös húzódik, másik oldalán meg gabonatóblák, kukoricások, krumpliföldek, és azokon túl a szeszgyár kéménye, erdők csipkéje, és a horvátországi Fekete hegyek, halványan és fenségesen. Ezer méter az út, jelzi a kilométerkő, ezerkétszáz lépés az út, emlékszik rá a láb, az összefűzött bakancs, a tornacipő, a meztelen talp, emlékszik rá a szél, amely ide-oda rohangál a Tölös nyílegyenes folyosóin, emlékszik rá a por a kocsitűt két oldalán és az árokparton túl, a fák alatt, emlékszik rá a tél: a hófúvások, mint sivatagi dűnék, finoman, lágyan hevernek a kocsitűtön át, pattognak a fák a nagy hidegben, zúgnak a telefonpóznák; minden fehér, mint a birkaóll fala, és hűvös, hideg, mint a telefonpóznákon didergő porcelánok, csak a drótok feketék, ragadósak és feketék a szemcsés, üvöltő holdsütésben, holdfényviharban; botladozik az utazó a jégporcelánok tuskói között, kapaszkodik a drótra, az út két oldala sima, sima sík, nincs Tölös, nincs Bordás, sem szeszgyár, sem Fekete hegyek, csak a sós dűnék, és a dűnéken heverő óriásporcelánok, szikrázó porcelánpiramisok, és a ragadós, fekete drótok; füttyögnek a drótok, pengve elszakadnak, hurokra rándulnak, csapódnak a karokra, lábszárakra, hóesésben és holdsütésben imbolygó törzsekre, széles csipőkre, keskeny derekakra. Ezerméteres út, ezerkétszáz lépéses út: aki végigmegy rajta, hova ér? Hova jut? Hova?!

Fekszem az ágyon hanyatt. Hajnalodik. Hát hova jut? Hova ér? Mivégre? Mit akar? Hova készül? Mi fontos neki? Mit választott magának? Ragyog a birkaakol fala, jeges szél süvölt a porcelánok földjén; itt hajnalodik. Csupa víz minden. Űszom, Űszom. Sötétvörös bóják köré gyűlnek a városok, lapozgatja könyveimet a szél, Űsztatja virágaimat, házaimat, legkedvesebb könyveimet; sötétkék a víz. Suhog. Csipkés fodrok repülnek, mint a menyasszonyi koszorú – tajtékából, nappól, nevetésből – és világítanak. Félálomban hajnalodik, őh, félálom: megváltó, megszegényítő látomásaim! Ha ébren vagyok, senki se jön, hogy fekete tintát öntsön az arcomba, és utána megszólítson: „Gyere, beszéljünk!” Nem is tudunk mi beszélgetni. Szégyelljük magunkat, és sajnáljuk a másikat, és félünk a beismeréstől. Lesünk az alkalomra. Várjuk, hogy fölbukkanjon szűk szoknyában, zöld körmömmel vagy ezüstös kegyverttel, összekaszabolt szájjal; hűtlenséget akarunk elkövetni, hogy a hűségét megtartsuk valamiképpen; így nem szabad! Ami nincs, az a hűség! Ami hiányzik, az a miénk, arra esküszünk, ő az ideálunk, őt imádjuk, érte halunk: így vagyunk egyedül! Ömlik a víz. Kereskedők és szentek, házaló ügynökök és proféták rázkódnak a konzervdobozban, híg olajjal leöntve. Szégyen, szégyen, szégyen! Most értem meg a fitorokat. Most értem meg az avantgardistákat, a szobrászt, aki fejszét láncolt szobra mellé, a költőt, akinek obszcén versét fehér ruhás lányok szavalták az illemhelyen; hajnalodik. Ömlik a szomorúság. Beleömlik a vízbe, mint a színtelen méreg, beleömlik, mint a bűdös petróleum, mint a fekete tus: bolyhos felhők homályosítják el a bóják vidékét. Mi marad? Ezerkétszáz lépés a Tölös mellett, a gyöngyszürke országúton. Nyár van. A Fekete hegyek felől jönnek a kis csillogó alumínium repülőgépek, pattognak a géppuskák, mint amikor léckerítésen botot húz végig a gyerek. Anyám fut a fák alatt, húzzák a botot az égi léckerítésen. A golyó is fényes. Tompa hegye is fényes, nem fogta be anyám vére; hozza a tenyerében. Viszem a tenyeremben, őrzöm a tenyeremben. Az országút mellett féloldalas borókabokor, a bokor tövében száraz fű, gyökerek, gazok sűrűje, kórók vára; oda rejtem. Mellette megyek el mindennap, mindennap elmegyek mellette. Teszek még két lépést, visszafordulok. Letérdelek. Tartogatom a tenyeremben, próbálom a testembe nyomni. Tompa a vége. Fáradt golyó, mondták a pályamunkások, nem anyámra lőtték. Elejtem, elhullatom, lebillentem a tenyeremből; siklik a vízben, mint egy kis torpedó, oldalra dől valahol lenn, a hinárok lábánál, a hajóroncsok és a csigavázak, mélytengeri játékok között. Hajnalodik. A költő vár az alkalomra. De a költő mindig az alkalomra vár, a szétszabdalt szájú, gömbfarú alkalom csak az alkalomra alkalom; a költő elvérzik az előalkalom domb-

jain. A lehetetlen nem reménytelen; ha azt mondom: végtelen hosszú idő, nem ijedek meg, ha azt mondják: örökké; azt mondják: sohasem, nem úgy félelmetes, mint a konkrét, a megszabott: a lehetséges! Mikor? Az Óperenciás tengeren túl áll a hegy, minden ezredik esztendőben jön egy sas, és megköszörüli rajta a csórét. Majd, ha az a hegy elválik, akkor! Sziszifusz kínja kizárja a reménytelenséget, a reménytelenség neve: hegy, a reménytelenség neve: sas. De a költő nem elégedhet meg ennyivel, és egyáltalán: költő-e már, ha nevén nevezett valamit? Legfeljebb irodalmár, mint Tonio Kröger mondja; az irodalmár és a költő nem egy személy, az irodalmár nem is személy, az érzés hűdegretevéésénél többre nem képes. A költő nevet ad; lehet: az irodalmár is ad nevet, de csak a költő ismeri az értékek sorrendjét, a nevek hierarchiáját. Az értékek sorrendje szerkezet, a szerkezet szeretete vallomás, világnézet, a költő nem valamit nevez meg, hanem a reménytelenséget — és a reményt. A névadás absztrakció, de nem képlet, a szerkezet és a forma elhatárol. Pontosan, kíméletlenül, mint A szomjúság és kíváncsiság, a vágyódás és az üvegpohár történetében.

Az F. úton egy „L” alapú bérház hatodik emeletén laktam; szobám ablakából egy kertre, az F. út másik oldalán húzódó vasúti töltésre, és a ház hosszabb szárnyának ablakaira láttam. Beköltözésem után egy este odaültem ablakom elé, és figyeltem a szemközti lakások életének látványát, amely kiáradt a meleg augusztusi éjszakába, kiáradt és továbblebegett, nem figyelt föl rá senki, csak én. A kivilágított ablakok mintha mozivásznak lettek volna, a bukdácsoló alakok egy némafilm szereplői; a szemlélő szabadjára bocsáthatta fantáziáját, hogy történeteket találjon ki a bukdácsolás illusztrálására. Lassan szokásommá vált a sötét szobában üldögelni és meglopni mások életét, ellesni olyan mozdulatokat, helyzeteket, melyeket önmaga előtt is szégyell az ember, mert alantas voltára emlékeztetik, de amelyek mégis hozzátartoznak, akár titkolja, akár nem. Valami meghitt kapcsolatot alakult ki köztem és az ablakok között, az ablakok bűntársaim lettek a tolvajlásban, az előre megfontolt szándékkal végrehajtott bűntettben. Kapcsolatunkat azonban zavarta valami. Éreztem, nem a tudatosság hiánya zavar: három ablak, a hozzám legközelebb fekvő három ablak, melyet egy méterrúddal megérintheztem volna, sötét maradt, makacsul hallgatott, megtagadta közreműködését. Tehetetlen voltam, de egyre jobban vágyakoztam a három ablak után, a három, falécekkel elszigetelt ablak után, és makacsul hittem, hogy kivilágosodnak egyszer. Rögeszmésen lestem a süket, rosszindulatú ablakokat, boldogtalan voltam, de ahogy nőtt boldogtalanságom, úgy nőtt hitem: tudtam, hogy a vak lécek mögött rejtőzök, megváltásom, és igazam volt. Egy este kinyílt a három ablak, sarkig kinyílt, s mintha kárpótolni akarna korábbi szenvedésemért, hűségemért: a szobában minden lámpa égett. Visszatértem az erős fénytől, aztán lassan az ablakhoz lopakodtam, és a leeresztett roló léceire szorítottam arcomat, hogy ne mulasszak el egyetlen szikrát sem a beteljesülésből. Meleg augusztusi nap volt, homlokomról folyt a verejték, rácsurgott szemeimre és a poros falécekre, de nem törődtem vele; átadtam magam a réseknek, a résekben besütő fehér világosságnak. A három ablakon át két, gazdagon berendezett szoba látványa hömpölygött felém: nehéz, sötét bútorok, sok szőnyeg, kép, vakító falak — élőlény sehoh. Föl akartam térképezni a szobákat, átvizsgálni minden zegzugot; a kétablakos szoba sarkában álló hatalmas, mustárszínű cserépkályhával kezdtem, de nem tudtam rendet tartani: tekintetemet magához szippantotta a szoba közepén álló asztalka, melyen egy ezüsttálacn rózsaszínű autoszifon és félig telt kristálypohár állt egymás mellett. Abban a pillanatban romba dőlt a szoba többi berendezése, mint a felhőkarcolók dőlnek romba a bombák irtózasos öklei alatt, elomlott a mustárszínű cserépkályha, mint a régi sírok lakóinak a ruhája, vértje, teste (ha behatol az érezredek óta moccanatlan üregbe erőszakos rikoltásával a tiszta, nyers levegő, nem marad a halott helyén más, csak egy kis porfelhő, amely leszáll a kutatók barbár arcára): berogytak a nehéz, kővértékés szekrény barokk térdei, összedőlt a vitrin a sok kristályvázával, porcelánnal, üveggel; tálak, dobozok roppantak össze, ezüst cigarettatartók horpadtak laposra, herendi papagájok forgácsai keveredtek a kis elefántcsont házacska gerendáival, és az egész törmelékkel tetején, a csecsebecsék és bútorok bábeli szemétdombján, a fölcsapódó és lassan leülepedő porfelhő tölcseireiben ott lebegett tisztán, frissen, harmatosan és hűvösen az ezüsttálca, a rózsaszínű autoszifon és a félig telt kristálypohár. Eltűnt a ház többi része is, visszahátrált a sötétségbe, a kivilágított szoba mint magányos fiók ragyogott az éjszaka fekete köfalában, az utca másik oldalán húzódó vasúti töltés néptelen, oszlopos megállócsarnokával szemben. A hulladékhalmoz életetlennek és örökkévalónak látszott; a penész zöld szálcskáit, finom vattacsomói lerakódtak a szögletekre, és összekeveredtek a gyöngyszürke pókhálók szövénnyével; drótok, csavarorsók, vaspálcikák és szögesdrót-

foszlányok meredtek ki itt-ott az otromba halomból, olyan esetlenül és olyan merev tartásban, hogy már-már nevetésre ingereltek, de akkor eszembe jutott, hogy mindez csalás, szemfényvesztés és játék, a képzelet bukfcence, a képzeleté, akinek Janus-arcú hajlandóságait megnyerték maguknak ellenségeim, és most arra biztatják, hogy a lényegtelen környezet metamorfózaival elterelje figyelmemet az ezüsttálcán álló autoszifonról és a félig telt kristálypohárról, amelyben ragyogó kis buborékok röpködtek fölfelé, és vidáman hirdették az élet jelenlétét. Ellöktem hát magamtól a léha és együgyű szemétdombot, amely közben új alakot, egy őskori halszörnyeteg összeroppant csontváza alakját öltötte magára, egy halét, amely a vízözön idején elnyelte Noé bárkáját, és iszonyatos kardfogaival összeroppantotta, de lenyelni nem tudta már: behalt a szörnyű falatba; úgy pusztult el, orrát az iszapba fúrva, csontjaival a bárka csontjaira roskadva a haláltusa évszázadai után. Megvettem a bárkanyelő, kardfogú halat, megvettem összekuszált romjait, és csak a magas, hűvös, halványzöld poharat néztem, Mindannyiúnk Poharát a fülledt és poros augusztusi sötétségben, és akkor sem csodálkoztam, mikor bejött egy rövid hajú, meztelen lány, és ivott a pohárból, boldogan ivott: sistergő kis vízcsöppek csordultak le az állán, és végigfutottak a mellén, a hasán, a combjain.

A történetet lehet folytatni: továbbképzelnéi vagy továbbálmodni, mint én tettem, hogy kibontakozzon belőle a regény, amely az ideális és a vulgáris harcát, a kíváncsiság bűnét és tragédiáját példázza. Az ablaknál leskelődő tolvaj nem elég-szik meg a látvánnyal, a szemétdombról vívott első ütközet megnyerése beképzeltté és vakká teszi, az eszményi világból átlép a gyakorlat világába. Megismerkedik a lánnyal, de merészségéért iszonyú árat fizet: egy hajnalba nyúló dorbézoláson megtudja, hogy a lány közönséges kurva. Mikor szemrehányást tesz neki, a társaság kilöki: jelképesen és valóságosan is. A megismerkedés körülményeire, a tolvaj-szenvedély elhatalmasodására már nem emlékszem, a történet továbbálmodásának csak egyetlen jelene, vibráló képsora él bennem világosan és kitörölhetetlenül.

Hűvös, őszi éjszaka, süt a hold. Fél három. A tolvaj fölemeli arcát a lépcsőház érdes betonjáról, lassan négykézlábra áll, és körülnéz. Körös-körül fehérre meszelt falak és dióbarnára pácolt ajtók. Melyiken lökték ki, és kilökték-e egyáltalán? Miféle ház ez a ház, a képzelet és az álom miféle épülete? A körbefutó vasrácsra túl hány emelet mélységben csillog az udvar csorba kőköcsaival, melyek között még vékony csíkokban fénylik az esővíz, és habzsolja a savanykás őszi holdat? Talán csak eltévedt, és a lány keresztbe vetett lábbal, lehajtott fejjel ül most a törmelékű tetején; föltartott tenyerén egy ezüsttálca, az ezüsttálcán rózsaszínű autoszifon és félig telt kristálypohár? Bezörget az első ajtón, Csikos pizsamás, mogorva férfi nyit ajtót; tévedett. A következő ajtóhoz támoilyog; a csikos ruhás férfi az ajtóban marad és nézi, de ez csak akkor tűnik föl, mikor a második, harmadik ajtóban is ugyanaz a férfi jelenik meg: mogorván, csikos ruhában. Egyforma, dióbarnára pácolt ajtók, csikos ruhás, mogorva férfiak. Egyre kevesebb ajtó, egyre több férfi: mindig más, mindig ugyanaz. Ököllel döngeti a sötét ajtókat, a lépcső felé hátrál. Jönnek a férfiak: csikos ruhában, mogorván; fölzavarta őket. Gyorsan ugorhattak ki az ágyból — megijedtek, vagy már várták a döngetést —, meztelb vannak. Meztelen talpuk egy ütemre csoszsan az érdes betonon. Közlelednek. Hátrál. Bezörgetett már minden ajtón: hát hol a lány? Hol az a lány? A lépcsőház alacsony vaskorlátjához szorul, nekitámasztja remegő inát a vasból kovácsolt rózsáknak. A csikosruhások körülveszik, az egyik előrelép és mutatójúttá kinyújtva elindul feléje. Mikor a merev és tompa ujj a melléhez ér, üvöltve átfordul a rácson.

Hajnalodik; fölfelé zuhanok. Nem olyan nehéz. A szerkezet szeretete világnézet, de bizonyításához egyetlen történet kevés. A dominókockák itt hevernek egymáson egy keskeny és hűvös üvegdobozban. Látnám őket akkor is, ha nem emeltem volna fel födelét, de én fölemeltem, és kiválasztottam belőle az ezerméteres utat a birkaakollal és a Bordással, és kiválasztottam a tolvajt, a kíváncsiság áldozatát. Jól választottam-e? Nem lehet visszavonulni többé; kételkedni lehet, de visszavonulni nem; kételkedni, de közben kiválasztani a harmadikat, mely egyszerre ragyogja be az első kettőt és készíti elő a negyediket, a legszükségesebb alapok zárókövét.

Az ezerméteres út végén, a vasút és az országút kereszteződésénél laktunk egy kocka formájú órházban. Ha azt mondom, kocka, megjelenik előttem a ház, széles, sötétzöld ereszével, mely alatt népes verébcsaládok tanyáznak; a sötétzöld és a verébcsipogás, a szín és a hang egy elemmé olvad, és fordított V alakban, lovaglóülésben helyezkedik el a kockán, melynek ajtaja az országútra, ablaka a vasútra néz. A vasút és a ház között keskeny virágoskert húzódik, rózsafákkal és dáliaikkal,

bódító liliomokkal, rezedákkal és hűvös szarkalábakkal tarkán; a drótkerítés mellett féloldalas almafa, gyümölcsseiben hatalmas, aranybarna darazsak. A ház ajtó felőli oldalára szőlőlugas borul, a kút mellett körtefa és barackfa, a fák alatt gyöngye fű, hűs föld, harmatos csöndesség. Az udvar hátsó része kopárabb, titokzatosabb; a favágató erődítményet, a széna- és szalmakúpok áhítata, az istálló és az ól vidéke külön világ, ehhez a történethez semmi köze sincsen. A szarkalábak és dália, a hűs szőlőlugas, és a lugas allatt álló kecskelábú asztal meg a pad a főszereplői ennek a történetnek, és a fehér kerítésajtótól a padig vezető, keményre taposott út, melynek két oldalán sárga, piros és fehér petúniák habos sövénye nyúlik diadalmasan és kéjesen, mint egy hatalmas, cifraború állat, ezerlábú hernyó. Ők a szereplői ennek a történetnek a többi tárggyal, növényekkel, hanggal, illattal, mozdulattal együtt, mely csak később sorakozott föl a napban hentergő petúniák óriáskigyója mögé. A sinautó túlkölt, aztán fékezett és megállt. Apám kinyitotta az ajtót; a fehér kerítésajtó ide-oda lengett: nem fogta senki. A motor élesen berregett, apám az autó felé hajolva mondott valamit, aztán hátralepett. A motor elhallgatott. A hirtelen beállt csöndben élesen, bántóan nyikorgott a kerítésajtó, amely még mindig lengedezett az erős lendülettől, és úgy tűnt, mintha nem is történe a környéken semmi más, mintha a fehér napsütésben ragyogó táj életelen és merev modell lenne csupán egy kiállítási terem vitrinje alatt: kartonból ragasztott kockaház, festett papírvirágok; de aztán mozgás támadt a síneken nyugvó autó körül. Sötétruhás, őszes hajú férfi ugrott ki a ropogó kavicsokra és dallamos, mély hangon megszólalt az üvegbura-csöndességben: „Karola, drágám, kér egy pohár friss kútvizet?” A sötétruhás hang szétáradt a kopár fényességben vibráló tájon, betöltötte a legkisebb és legelrejtettebb zugot is, és testet, teret, távlatot adott a formáknak, feloldotta a mozdulatlanságot, mintha követ dobna a nyugvó tóba. Nem is az autóból jött a válasz, nem a fehérruhás nő csengő mezzoszopránja válaszolt, hanem a liliomok és a szarkalábak, a petúniák tövében összecsendülő halvány kavicsok; mikor beléptek az udvarra, mikor megérintették a kerítésajtótól a padhoz vezető utat, a sötétruhás férfi, a vászonruhás nő és a selyemruhás kislány, egyszerre megtelt illattal, suhanással, apró és finom mozdulatokkal, röppenő kis nevetésekkel az udvar, a kert és a szőlőlugas hűs boltozata. A petúniák értelmetlen pompája életre kelt és önfelédten ölelte át jelenlétüket, ők meg otthonosan, az elegancia hűvös és természetes közönyével töltötték meg, vették birtokukba a környezetet, ültek le a padhoz, és öntötték rám derűjüket, mikor odabotorkáltam eléjük egy nagy porcelán tányérral, a porcelán tányéron vastag üvegből készült tömzsi, füles korsóval, melyet még nagyanyám kapott ajándékba. Az asszony nevetett, és aprókat kortyolt az átlászó vízből, anyám és apám néhány lépéssel hátrább álltak; apám a lugas csövézát markolta, anyám a kezét törölgette csikos kötényébe. A sötétruhás férfi még többször megismételte: „Karola, drágám!” — és ez a név, amely önmagában is napsütéstől zengő meggyfaligeteket vagy aranyzöld gyümölcsösöket idézett föl az ember képzeletében, ez a név úgy tüzelt az árnyékos lugasban, mint egy fölbecsülhetetlen ékszer, amely a világosságban nem is látszik, olyan villogó-vakító, olyan olvadékony: föloldódik a levegőben, felröppen, mint egy kis porfelhő, mint egy csodálatos és ritka madár, csak szárnyainak suhogását hallani. A vászonruhás asszony kezéből a selyemruhás kislány kezébe vándorolt a tömzsi korsó, aztán elindult a kislány törékeny ujjaitól kormányozva a petúniák felé, és vékony, finom sugárban, hogy a sárga és fehér levelek hibátlan tisztasága meg ne sérüljön, rájuk csurgatta tartalmát. A víz lefolyt a petúniák szárán, lefolyt a földre és kacskaringós csikokban, erőtlen kis erecskéket rajzolt a keményre taposott útra, a kerítésajtó és az út közötti szakasz közepén. A kislány letette a korsót a fűre, leguggolt a sejtelmes rajz elé, és mutatójával követte a bizonytalan vonalakat, de hamar föl kellett állnia, az autó indult visszafelé. A táj újra megpezdült, megtelt mozgással, sürgéssel-forgással: anyám tiszta ruhát adott rám, mostam a kezem és a lábam — a látogatók meghívtak egy kis autózásra és egy pohár kakaóra, viszonzásként a vizért. Csak a sofőr arcára emlékszem; a másik háromról csak a színek és a szagok maradtak meg bennem; arcukat talán nem is láttam. A férfi ruhája sötét, sötétkék vagy sötétbarna, a teste vöröses, és könnyű dohányszagot áraszt; a nő ruhája fehér, teste rózsaszínű: olyan a sötétzöld, süppedő ülésen, mint egy szaloncukor, a melegben fölpuhul és elválik a kemény sztaniol ruhától, a ruha és a test között páras, édeskés homály lebeg. A lány színtelen-fehér: vézna teste, bot varkocsa, szalagos ruhája homályos és jelentéktelen folt; mikor odaérünk a házukhoz, előreszalad, és erőlködve kitarja a vasrácsos ajtót, Csapott tetős, nagyablakos ház, a falakat beborítja a repkény. A halványnársárga homokkal fölhintett út mellett színes karókon üveggömbök, a virágágyás közepén kékszemű, kárminsapkás törpe. Gömbölyűre nyírt cédrusbokrok, szűrős dísznövények kardjai, fekete-fehér kőlapokkal kirakott erkély: tárgyak és növények néma-

jelenetei a repkény ölelésében, vékony polipkarjaiban, fémes leveleinek eleven áradatában. Tájéézik, uralkodik a repkény fölöttük, szétterpeszkedik a falakon, beborítja a tájat, magához rántja a kis szőlőlugast a kecskelábú asztallal és a padlál, eltakarja a petüniák önkívületét, karmába szorítja a kis kockaházat. Arnyékos szobákon megyünk végig, az asszony ruhája suhog, és a férfi újra megzendíti hangját: „Karola, drágám!” A kislány már a harmadik szobában jár, egy zongora bilentyűin tétovázna ujjai: a bátortalan kis hangok ellenkező irányba futnak, mint a név hullámai.

Ha címet kellene írnom az első három dominókockára és fölolvani hangosan, egymás után, azt mondanám: „Ezerméteres út”, „A tolvaj”, „Karola, drágám”. Ha indokolnom kellene a sorrendet és a választást, azt mondanám: „Barátaim! Ti, akik ismertek, tudjátok, hogy ez a három történet megtörtént velem, de azt is tudjátok, hogy egyik sem az enyém. Ne várjatok tőlem olyan összefüggéseket, amelyek nyilvánvalóak, mert nem tudok mást mondani, csak, ami nyilvánvaló. Nem, ez nem szójáték, ez a legelső érvem. A nyilvánvalónak két arca van. Az ezerméteres út, a tolvaj, és a napsütésben sziporkázó női név nekem nyilvánvaló. Hozzám tartoznak, belőlem erednek, de én egyik sem vagyok. Belőlük táplálkozom, belőlem táplálkoznak, a kettő visznya határozza meg lényemet. Bizonyításképpen most elmondom a negyedik történetet, az első három folytatását, elindulásom letagadhatatlan dokumentumát.”

A kockaháztól ezer méterre kezdődött a falu, kétezer méterre volt a református templom, és háromezerre az iskola (egyben katolikus templom is): harmóniummal, festett oltárral, vékony hangú, kis haranggal. Az iskola már nem is a faluban volt, hanem kinn a pusztán, a kastélyon és a fenyőfákkal körültüzdelt intézőlakáson túl, a hosszú cseledházak, magtárak és istállók szétszórt épületcsoportjának szélén, a homoktól, sártól süppedő földesút mellett. A kockaháztól a templomig egyenes kövesút vezetett, ott derékszögben jobbra lehetett fordulni és a patika; a borbélyüzlet meg a bolt mellett a kövesútra merőleges irányban haladni az iskola felé. Az L alakú út olyan volt, mint egy hatalmas lóugrás, de ezt csak most tudom, hogy az üvegfalú dobozból kiválasztottam, és két ujjam közé szorítva a világosság felé tartom, hogy jobban lássam. A kockaháztól egy másik úton is el lehetett jutni az iskolába, és amíg meg nem kezdődtek a tartós esőzések, havazások, ezt a másik utat használtuk. Az L betű hosszabb szárának kétharmadnyi magasában, ott, ahol a Koplalónak keresztelt csonka sor támaszkodott a kövesútra; a kopár, tüskés bokrokkal és mocsaras vizekkel, vadkörtefákkal tarkított legelővel szemben; a csonka sor folytatásaként egy gyalogút és egy kocsiszélességű út nyújtózkodott a legelőn át, melyet dús fű borított és néhány hatalmas rezgőnyárfa árnyékolt be szórványosan. Itt legeltek a tehének, a Koplalóval szemben a libák és a disznók. A homokos kocsút egyik oldalán vad-kökuszdiófák álltak, gyümölcsseik kiválóan alkalmasak voltak a verekedésre, parázs csaták lebonyolítására. Az utat Privát útnak hívták; a gróf azon hajtott hintójával az állomásra, amely ötven lépésre volt a kockaháztól. A Privát út a gróf privát útja volt, saját, külön útja, de azért más is használhatta, és használta is, ha időt és utat akart megtakarítani magának. Mi azonban, nyolcan vagy tizen a falu állomás felé eső részből nem a takerékosság miatt vonzódtunk a Privát úthoz. A Privát úton kevesen jártak, főlzabadultunk az ellenőrző tekintetek hatalma alól, amely a faluban, a házak között bármikor ráncsapathott. Gondtalanul füstöltünk a szőlőlevélbe csavart cigarettákkal, megálltunk a patak fölött ívelő fahídon, lehasaltunk a partra, és figyeltük a ragyogó, csapatosan úszkáló kis halakat. A patak keskeny volt, vize átlátszó, meleg napokon átugráltunk vagy átgázoltunk rajta, táskánkat, cipőnket, esetleg ruhánkat a fejünkre téve, mint ahogyan Stanley és Livingstone teherhordói kelték át egy folyón a Legsötétebb Afrikában című könyv képes mellékletein. A Privát úton igazam is akadt bőven, vagy legalább az izgalom lehetősége; a tehéncsordával együtt legelő két-három bika néha megvadult, és kutyáktól, emberektől üzötten vágatott a legelőn át. A patak a kövesút felé eső részén kiszélesedett: ott volt a malom és a pálinkafőző, amelynek titokzatos zúgása-mormogása, a hatalmas keréken lezúduló víz, a pálinkafőző mellett gőzölgő, sőtébbordó kúpok, a sejtelmes szagok, színek, formák kavalkádjá kimeríthetetlen forrásnak bizonyult a képzelet éhségével szemben. A legelő szélein ritkás erdő húzódott, nagy pocsolóakkal és korhadt fekete fákkal; az égen tarajos gyíkhöz hasonló felhők heverték.

Cs. Gyuszi egy évvel idősebb volt nálam, de azonos osztályba jártunk. Cs. Gyuszi egyszer megvertem a Privát úton; ledöntöttem a lábáról, belenyomtam a világosszürke homokba. Nem tudom már, miért verekedtünk össze, de valószínűtlenül szögletes, kopaszra nyírt feje belefúródott a cementszínű homokba; a hátán ültem, csavartam a karját, és amikor azt mondta: „te marha! engedj el a kezemet,

te marha!”, mikor megszólalt kellemetlen, kissé rekedtes hangján, fordult egyet velem a Privát út: még jobban megcsavartam karját. Cs. Gyuszi jajgatott, és a verejtéke meg a nyála összekeveredett a finom homokkal, de én akkor csak a legelésző teheneket és kókuszdiófákat láttam az út két oldalán. Cs. Gyuszi szánta volt; egyik lába rövidebb, mint a másik. Mikor beledöntöttem a homokba, a hibás, nyomorék lába olyan esetlenül zuhant utána, mint darab fa, idegen testrészt; értetlenül és komikusan kalimpált az ép láb után.

Nem tudom már, miért verekedtünk össze, és hiába kínozom magam, semmi se jut eszembe, egyetlen mentséget, érvet sem tudok felsorakoztatni; nem emlékszem semmire, csak a nyomorék lábra és a cementízű homokra, a Privát út szürke homokjára: „te marha! engedd el a kezemet, te marha!” Cs. Gyuszi nyomorék lába ott lebeg az út felett, a kókuszdiófák magasában, ott hever a homokban, a hídtól néhány lépésre; attól a hídtól, melyet elkerültünk a meleg, nyári délutánokon, és ruhánkat, táskánkat fejünk fölé tartva a patakon gázoltunk át, mint Stanley és Livingstone teherhordói a Legsötétebb Afrikában című könyv képes mellékletein.

Hajnalodik.

Meg kellene írnom kalandozásaim történetét. Utazásaimat az ezerméteres úton és a Privát úton, utazásaimat a falu és a város között, életem egymásra torlódó rétegei között. Meg kellene írnom. Megörökítenem az ezerméteres utat, a birkaakol töredezett, fehér falát, a kockaházat, az ezüsttálcán füstölgő autoszifont. Tudom, hogy ez megalkuvás és csalás, tudom, de semmit se tehetek ellene. Az utat nem tudom megírni, csak állomásait: följánlom az utat, hogy megmaradjon valami. Följánlom? Beképzeltség... Hogyan ajánlhatnám föl, amire nincs hatalmam? És kinek?... Marad a csalás, minden furfangjával és förtelmességével egyetemben, hogy maradjon valami. Valami nyom, az én nyomom, mozdulataim nyoma a világ viaszában. Meg tudom-e valószínűsíteni? Megvalósul-e? Minden megvalósul. Reménységünk és tragédiánk ez — nincs menekvés előle. Gondoltál már erre?... Gyerek vagy, öt éves talán. Teheneket legeltetsz a szentkirály-gazokkal benőtt tarlón, a portól elnehezült akácérdő mögött megy a vonat. Sem a mozdonyt, sem a vagonokat nem lehet látni, csak a gőz tölcésérs sístergése csapkod a levegőben, és a tengelyek, kerekek ütése döngnek. „Megtanulok olvasni!” — mondogatod magadban, és aztán megtanulsz olvasni. „Ha lenne egyszer egy sötétkék ruhám!” — sóhajtasz föl az iskolabálon, és aztán egyszer lesz egy sötétkék ruhád. Sötétkék vagy világosszürke. Teljesül. Rántott csirkét eszel salátával, vörös bort iszol. Elengednek otthonról moziba. Leérettségizel. A halál is eljön, mint az új ruha, mint a mozi és a bor.

KÁLDI JÁNOS

PROLÓGUS

Költő vagyok;

a fűszálra is, mint az egész világra, nézek;

— s mit tagadjam? —

olykor-olykor egy hangtalan porszem sorsa is megigézhet.

Semmi sem közömbös.

Az olajozatlan fogaskerék — bárhol! — síró, konok

fájásával bennem csikorog;

s úgy hordozom a szélterte mindenséget,

mint az életet-jelentő szerelmet.

Az alkonyat sárga kapásai

a szívem alatt énekelnek.